

7

Uddannelsespartnerskabet for Voksen- og Efteruddannelse (VEU)

Dette kapitel afspejler arbejdet i Uddannelsespartnerskabet for voksen- og efteruddannelse, bestående af repræsentanter fra følgende organisationer som bakker op om nedenstående visioner, løfter og anbefalinger:

Tovholder: Michael Lund-Larsen, mll@aabc.dk, centerchef, eVidenCenter – det nationale videncenter for e-læring

- AOF v. forbundskonsulent Maj Ellegaard Bechmann
- Broen til Fremtiden v. sekretariatschef Hans Henrik Samuelsen
- CONCITO v. seniorkonsulent Sara Petrycer Hansen
- Danske Erhvervsskoler og Gymnasier (DEG) v. kursuscenterchef Lisa Raagaard Engvej Hansen
- Danske HF & VUC v. chefkonsulent Susanne Murning
- Dansk Erhverv v. chefkonsulent Casper Burlin
- FOA v. regionalkonsulent Malene Vangdrup
- FORA v. souschef og udviklingskonsulent Marlene Berth Nielsen
- HK v. uddannelsespolitisk chefrådgiver Gitte Brückner
- Nordisk Netværk for Voksnes Læring (NVL) v. specialkonsulent Maria Maquard

Indledning

”Med den grønne omstilling accelereres kravene til at få opdateret vores kompetencer på arbejdsmarkedet. Det understreger behovet for en stærk kultur for livslang læring, som ikke eksisterer på det danske arbejdsmarked i dag. Behovet for opkvalificering er her og nu og i mange typer af jobfunktioner”¹⁰.

En lang række aktuelle analyser peger på et stort behov for opkvalificering inden for bæredygtig udvikling af både ledelse og medarbejdere i virksomhederne, hvis Danmark skal kunne følge med i og fortsat have en betydende placering i den nødvendige omstilling til bæredygtig udvikling.

Samtidig har en stor del af den voksne befolkning kun meget lidt uddannelse og mangler basale færdigheder, så de befinder sig på kanten af arbejdsmarkedet. Samfundet har brug for, at denne gruppe også deltager i omstillingen til bæredygtig udvikling, og det kræver, at gruppen opkvalificeres gennem voksenuddannelse.

Desværre peger andre aktuelle analyser på, at VEU-systemet på en række indikatorer har store udfordringer i forhold til at kunne løse opgaven. Det drejer sig bl.a. om relevans, overblik, fleksibilitet og undervisernes kompetencer og viser sig f.eks. i, at VEU-aktiviteten har været støt faldende gennem de seneste 10 år.

¹⁰ *Manglende opkvalificering spænder ben for grøn omstilling*. Concito. Adresse: <https://concito.dk/nyheder/analyse-manglende-opkvalificering-spaender-ben-groen-omstilling-0>. Besøgt den 4. august 2022.

Partnerskabet for uddannelse for bæredygtig udvikling på VEU-området har i dette kapitel analyseret barrierer og muligheder for, at voksen- og efteruddannelsessystemet (VEU) kan sikre, at alle på det eksisterende og kommende arbejdsmarked kan bidrage til den nødvendige omstilling til bæredygtig udvikling. Partnerskabet har opstillet en ambition for uddannelse for bæredygtig udvikling på VEU-området og foreslår en række tiltag, der skal medvirke til, at ambitionen kan realiseres.

Partnerskabet finder, at med de foreslåede tiltag kan det vise sig, at voksen- og efteruddannelse for bæredygtig udvikling kan blive løftestangen for etablering af en ny kultur for livslang læring.

Vi gør i dette dokument primært brug af det brede bæredygtighedsbegreb, som det er defineret i Handleplanen for Uddannelse for Bæredygtig udvikling. Det vil sige, at bæredygtighed ikke alene rummer de miljømæssige aspekter, men også de sociale og økonomiske aspekter.

Ambition for uddannelse for bæredygtig udvikling på VEU-området

Det er partnerskabets ambition, at voksen- og efteruddannelsessystemet sikrer, at voksne gennem livslang læring på kort og længere sigt har viden, færdigheder og kompetencer i forhold til samfundets behov for omstilling til en bæredygtig udvikling.

Hvorfor Uddannelse for bæredygtig udvikling på VEU?

Behovet for og motivationen for bæredygtighed handler ikke kun om de fremtidige generationer, men i høj grad også om dem, der er voksne nu - både unge som ældre.

Interessen for deltagelse i bæredygtig udvikling er stor hos danske lønmodtagere¹¹, og FN's Verdensmål, implementering af den europæiske grønne pagt (Green Deal), nationale

¹¹ *Det siger FOA's medlemmer om klima* (2020). FOA. Adresse: <https://www.foa.dk/forbund/presse/rapporter-undersoegelser/medlemsundersoegelser>. Besøgt den 4. august 2022. Samt *80% af danske lønmodtagere: Retfærdig grøn omstilling, tak!* (2022). Fagbevægelsens Hovedorganisation. Adresse: <https://fho.dk/blog/2022/01/16/80-af-danske-loenmodtagere-retfaerdig-groen-omstilling-tak/>. Besøgt den 4. august 2022.

bæredygtighedskrav mv. udfordrer virksomhederne til at bidrage til den grønne omstilling, og mange er også allerede i gang¹².

Men virksomhedslederne og medarbejderne mangler viden og kompetencer for at kunne drive en bæredygtig udvikling.

Der mangler både viden generelt om bæredygtig udvikling samt specifikt i forhold til, hvilken betydning den grønne omstilling har for de enkelte brancheområder og arbejdsfunktioner samt for den enkelte person.

Derfor er der brug for en væsentlig indsats på voksen- og efteruddannelsesområdet inden for bæredygtig udvikling.

I den sammenhæng vil VEU-systemet kunne spille en helt afgørende rolle. VEU-systemet er organiseret, så der er føling med, hvad der foregår på arbejdsmarkedet og i samfundet og kan opsamle og afspejle dette i uddannelserne. VEU-systemet er tæt på virkeligheden og kan fungere agilt.

Medvirken til bæredygtig udvikling kræver handlekompetence, og handlekompetence udvikles gennem læring i autentiske situationer¹³ – altså på arbejdspladsen eller andre praksissituationer.

Det forudsætter udvikling af undervisningsformater, hvor læringen kan ske i forbindelse eller parallelt med udførelsen af de arbejdsfunktioner eller den praksis, hvori handlekompetencer skal udvikles i.

Derfor kan uddannelse for bæredygtighed blive drivkraften bag nye undervisningsformater, der øger mulighederne for voksen- og efteruddannelse, hvor arbejde og uddannelse kombineres.

Hvordan kommer vi i gang?

Opsummering af tiltag

Partnerskabet for Uddannelse for bæredygtig udvikling på VEU-området foreslår i alt 10 initiativer med henblik på at styrke Uddannelse for bæredygtig udvikling på VEU-området. Initiativerne foreslås inden for fire områder og uddybes i et selvstændigt afsnit efter denne opsummering:

- Nationale tiltag
- Analyser og forskning
- Institutionelle tiltag
- Etablering af puljer

¹² *To ud af tre har en konkret strategi, der især handler om cirkulær økonomi og modvirkning af klimaændringer.* Børsen. Adresse: <https://borsen.dk/nyheder/baeredygtig/ledelsen-og-ansatte-sender-paa-forskellige-frekvenser-om-baeredygtighed>. Besøgt den 4. august 2022. Samt *Bæredygtighed – en vigtig konkurrenceparameter.* Dansk Industri. Adresse: <https://www.danskindustri.dk/arkiv/analyser/2021/8/baeredygtighed--en-vigtig-konkurrenceparameter/>. Besøgt den 4. august 2022.

¹³ Carlsen, M. (2020). *Handlekompetencebegrebet på arbejde i Uddannelse for Bæredygtig Udvikling.* Bæredygtighedens pædagogik. København: Frydenlund Academic

Vi foreslår

Nationale tiltag

Tiltag 1: National koordinering af viden om bæredygtighed i voksen- og efteruddannelse

Der bør etableres en national koordinering af den viden om bæredygtighed, der er behov for i relation til voksen- og efteruddannelse på de forskellige VEU-niveauer både på langs og på tværs af niveauerne.

Koordinationen skal sikre

- at der deles viden om uddannelse for bæredygtig udvikling inden for VEU.
- at der er adgang til den nyeste viden om bæredygtighed, herunder om nationale regler og anbefalinger samt regler og anbefalinger fra EU, FN mv., der har betydning for VEU og for undervisningens indhold på VEU.
- at underviserne har mulighed for løbende opkvalificering inden for uddannelse for bæredygtig udvikling og grøn omstilling.
- at der etableres fælles lokale og nationale udviklingsprojekter, partnerskaber el.lign., hvor det er relevant.
- adgang til et samlet overblik over formelle voksen- og efteruddannelsesmuligheder (VEU) inden for bæredygtighed.
- at der kommer en brugerrettet adgang til viden om bæredygtighed inden for specifikke brancher og fag, således at den enkelte virksomhed eller medarbejdere nemt kan finde viden om relevante udviklingstendenser og specifikke kompetencebehov og dækning af disse.

En væsentlig opgave i denne koordinering vil være kuratering.

Koordineringen kan organiseres som partnerskaber, netværk eller som et egentligt nationalt videncenter, der dækker de områder, der ikke allerede er dækket af videncentre og koordinerer med disse. Evt. branche- eller fagopdelt med en fælles koordinering mellem sektorerne.

Tiltag 2: Partnerskaber

Etablering af lokale partnerskaber mellem uddannelsesinstitutionerne f.eks. VUC, erhvervsskoler, jobcentre, virksomheder, lokale fagforeninger og erhvervsorganisationer, iværksættere, boligområder m.fl. med henblik på uddannelse for bæredygtig udvikling i autentiske sammenhænge.

Analyser og forskning

Tiltag 3: Voksenpædagogisk forskning og udvikling

Igangsætning af forskning og udvikling med henblik på at skabe en større sammenhæng mellem teori og praksis, kombination af arbejde og uddannelse, arbejdslivslæring, medborgerskabslæring samt transformativ læring. F.eks. gennem etablering af et voksenpædagogisk videncenter.

Tiltag 4: Review af erfaringer om institutionssamarbejde og forretningsmodeller

Med henblik på at få et samlet overblik over erfaringerne med institutionssamarbejde, forretningsmodeller og samarbejde om kompetenceudvikling mellem uddannelsesinstitutioner med voksen- og efteruddannelse og eksterne samarbejdspartnere som f.eks. virksomheder, kommuner, velfærdsinstitutioner, boligområder etc., bør der gennemføres et review af evaluerings- og projektrapporter på området. Reviewet skal lede frem til anbefalinger og best practise på området.

Institutionelle tiltag

Tiltag 5: Incitamenter

Det skal undersøges, hvilke incitamenter, der kan føre til mere samarbejde mellem institutioner om fælles udbud og gennemførelse af kurser, og til at gennemføre kurser med deltagere fra flere virksomheder, hvor en del af undervisningen kan foregå på den enkeltes arbejdsplads, herunder i digitale undervisningsformater.

Tiltag 6: Kompetenceudvikling

Etablering af kompetenceudviklingsmuligheder for lærerne, hvor kompetenceudviklingen sker sammen med udvikling af undervisningsforløb, hvor uddannelse for bæredygtig udvikling integreres i den eksisterende undervisning, og eksisterende eksempler og problemstillinger erstattes med tilsvarende med relation til bæredygtighed.

Efteruddannelsesudvalgene og parterne kan også have en rolle her, da de på mange områder har en tradition for at holde faglærerkonferencer, hvor der bl.a. præsenteres opdateret branchespecifik viden, som f.eks. kunne være inden for bæredygtighed.

Tiltag 7: Organisering af professionelle læringsfællesskaber

Skolerne kan overveje at organisere VEU-lærerne i professionelle læringsfællesskaber omkring samarbejde og vidensdeling om uddannelse for bæredygtig udvikling og udvikling af tværgående emner og cases inden for bæredygtighed samt omlægning af undervisningen med eksempler og grundlag inden for bæredygtighed, hvor det er naturligt i den eksisterende undervisning.

Etablering af puljer

Tiltag 8: Projektpulje: Nye modeller for kombination af arbejde og uddannelse – herunder digitale formater

Etablering af projektpuljer, der sigter mod at udvikle, afprøve, evaluere og implementere nye modeller for kombination af arbejde og uddannelse, arbejdslivslæring og transformativ læring i VEU med udgangspunkt i uddannelse for bæredygtig udvikling, herunder projekter, der afsøger særlige muligheder for at anvende digitale læringsformer.

Tiltag 9: Projektpulje: Strategiske omstillingsprojekter inden for bæredygtighed

Bl.a. på baggrund af reviewet (Review af erfaringer om institutionssamarbejde og forretningsmodeller) bør der etableres strategiske omstillingsprojekter, der involverer både ledelse og medarbejdere, hvor der i en kombination af arbejde og uddannelse gennem VEU gennemføres kompetenceudvikling inden for bæredygtig udvikling i virksomhederne.

Tiltag 10: Projektpulje: Udvikling af læringsressourcer inden for bæredygtighed

Etablering af projektsamarbejder om ansøgning til puljer om støtte af projekter med henblik på at integrere bæredygtighed i den eksisterende undervisning samt omlægning af undervisningen med eksempler og grundlag inden for bæredygtighed, hvor det er naturligt i den eksisterende undervisning.

Etablering af projektsamarbejder om ansøgning til puljer om udvikling af læringsressourcer inden for bæredygtighed med særligt henblik på deltagere, der er udfordrede i basale færdigheder i dansk, matematik og it.

Oprettelse og videreførelse af puljer til støtte af projekter til udvikling af læringsressourcer og forløb inden for uddannelse for bæredygtig udvikling.

Barrierer, status og tiltag

I VEU-partnerskabets analyse af barrierer har vi valgt primært at fokusere på de barrierer, der har betydning for voksen- og efteruddannelse for bæredygtig udvikling. De generelle barrierer for voksen- og efteruddannelse vil således kun blive behandlet overordnet, idet de i forvejen er både belyst og behandlet i en række andre aktuelle fora, herunder bl.a. Reformkommissionen, VEU-arbejdsgruppen, VEU-rådet og Concito, ligesom tiltag inden for VEU-området er genstand for de forestående VEU-trepartsforhandlinger. Dog er det partnerskabets opfattelse, at bedre rammer for voksen- og efteruddannelse generelt er afgørende også for et løft af den bæredygtige kompetenceudvikling.

Voksen- og efteruddannelse består af tre overordnede områder, som alle rummer mange forskellige niveauer, fag, omfang og udbydere; de erhvervsrettede, de almene og de videregående. Dette partnerskab dækker primært de erhvervsrettede og de almene voksen- og efteruddannelser, og i mindre grad de videregående voksen- og efteruddannelser.

VEU-partnerskabet understøtter ambitionerne om et whole-school-approach¹⁴ i arbejdet med uddannelse for bæredygtig udvikling. Men da områderne skoledrift eller organisationsudvikling behandles i en række af de øvrige partnerskaber, der beskæftiger sig med fuldtidsuddannelserne, har vi i VEU-partnerskabet valgt ikke at behandle disse områder her.

Vi har valgt at analysere barrierer ud fra de fem spørgsmål, der stilles i forbindelse med det såkaldte whole school approach til uddannelse for bæredygtig udvikling:

1. Hvad skal der undervises i?
2. Hvordan skal der undervises?
3. Hvor skal der undervises?
4. Hvem skal undervises?
5. Fra hvem (hvad) skal undervisningen udgå?

I forlængelse af afdækningen af barrierer har vi set på den aktuelle status i sektoren samt på hvilke tiltag, vi kan foreslå for at styrke UBU i forhold til barriererne.

¹⁴ *Whole school approach to Sustainable Development*. *Lehren voor morgen*. Holland. Adresse: <https://wholeschoolapproach.lerenvoormorgen.org/en/>. Besøgt den 4. august 2022

Hvad skal der undervises i?

Uddannelse for bæredygtig udvikling omfatter tre undervisningstilgange¹⁵:

1. etablering af viden om hvad bæredygtighed er, hvad der har betydning for bæredygtighed og hvordan bæredygtighed kan styrkes (kvalifikationstilgangen).
2. opdragelse og adfærdsmodificering, der tilpasser de lærende til allerede givne opfattelser og normer for hvad bæredygtighed er (socialiseringstilgangen).
3. opbygning af engagement og handlekompetence til at medvirke til bæredygtig omstilling (subjektdannelsesstilgangen).

Man kan også udtrykke det som, at deltagerne "skal kunne handle i verden. De skal være en del af verden. Og de skal vide noget om den. Med denne kombination af subjektivering, socialisering og kvalificering bliver [deltagerne] i stand til at lytte til verden, forstå hvad den forlanger af dem og handle derefter"¹⁶.

Mens de to tilgange: socialisering og kvalificering i høj grad drejer sig om undervisningens indhold og feedback på deltagerens ageren, drejer den tredje tilgang: subjektivering sig mere om måden, der undervises på (som behandles i afsnittet *Hvordan skal der undervises*).

Barrierer

Der mangler nem adgang til opdateret viden både om, hvad bæredygtighed er generelt og om bæredygtighed i relation til de brancher og fag, der undervises i på voksen- og efteruddannelsesinstitutionerne. Det gælder både for aftagere og udbydere - for medarbejderne og virksomhederne, som har brug for et kompetenceløft og blandt underviserne og skoleledelserne, som er ansvarlige for udbuddet. Der er allerede udviklet en del voksen- og efteruddannelse til understøttelse af den grønne omstilling på de enkelte VEU-områder, og der er flere eksempler på, at viden også opsamles og koordineres internt¹⁷, men der mangler en systematisk overvågning af behov inden for specifikke branche- og fagområder samt en koordineret national indsamling og deling af viden om bæredygtighed i relation til behovet for efteruddannelse på tværs af uddannelsessektorer. Det betyder, at oplagte muligheder for at udvikle på tværs inden for særlige brancher og fag går tabt.

Status

Med *Aftale om udmøntning af pulje til grøn efteruddannelse og opkvalificering af 2. november 2021* besluttede aftalepartierne, at de ni videncentre på erhvervsuddannelsesområdet skal udarbejde og afprøve nye undervisningsforløb og materialer med fokus på bæredygtighed og grøn omstilling med henblik på bred anvendelse på både erhvervs- og arbejdsmarkedsuddannelser.

Der ligger således en åbenlys mulighed for i disse videncentre at opbygge den nødvendige viden inden for hver deres erhvervsorienterede brancherettede VEU-område for kortuddannede og faglærte i samarbejde med de faglige brancheudvalg.

Viden om bæredygtighed er desuden under opbygning på uddannelsesinstitutionerne på flere VEU-områder med henblik på udbud af kurser inden for bl.a. ledelse. F.eks. er der på

¹⁵ Læssøe, Jeppe (2022). *Kortlægning af Uddannelse for Bæredygtig Udvikling (UBU)*. Uddannelsespartnerskaber for UBU

¹⁶ Qvortrup, L. (2021). *Kundskaber og dannelse er ikke et Nulsumsspil*. København: Skolemonitor.

¹⁷ F.eks. offentliggøres efteruddannelsesudvalgenes arbejde i arbejdsmarkedspolitiske redegørelser, ligesom efteruddannelsesudvalgene skal koordinere de konkrete udviklingsopgaver og kurser med hinanden for at undgå huller og overlap. Evt. link til redegørelser?

erhvervsakademierne udviklet og udbudt særlige akademikurser i ledelse af bæredygtighed (i 2022 er der udbudt 14 hold) samt en Diplomuddannelse i Bæredygtig virksomhed, der udbydes på erhvervsakademier og professionshøjskoler (udbudsomfanget er ikke umiddelbart tilgængeligt). På samme måde udbyder HAKL på AMU-området en række kurser inden for ledelse af grøn omstilling og bæredygtighed (35 hold inden for det næste år) og ledelse af bæredygtig forretningsudvikling (25 hold inden for det næste år) samt kurser i f.eks. Bæredygtigt indkøb og Cirkulær forretningsforståelse.

Også bæredygtighed i relation til faglige områder inden for fødevarer- og byggebrancherne er under udvikling og i udbud på AMU-området (37 forskellige kurser – dog udbydes mange af kurserne ikke pt). F.eks. er der inden for Hotel og Restaurantområdet udviklet en bæredygtighedsuddannelse, der er baseret på AMU-kurser inden Bæredygtig madproduktion, Bæredygtighed i værtskab, service og oplevelser og Bæredygtig produktion for bagere, konditorer og gourmetslagtere. Inden for Byggeriet har de ligeledes flere kurser inden for cirkularitet, og på industriens område er der udviklet kurser i f.eks. bæredygtig produktion ligesom de har kurser på vej i værktøjer til grøn omstilling, affaldssortering og green lean.

På videregående VEU (VVEU) arbejdes der ligeledes med at inddrage bæredygtighed i voksen- og efteruddannelsen og udvikle både enkelte uddannelsesmoduler som større sammensatte uddannelsespakker. På 17% af samtlige VVEU-kurser er der identificeret¹⁸ indhold med grønt læringsudbytte, der ”giver dimittenderne viden, færdigheder og kompetencer til at bidrage til løsningerne af væsentlige samfundsudfordringer i forhold til at komme i mål med den grønne omstilling”. Moduler på Akademiuddannelserne udgør omkring 3/4 af disse.

På det almene voksen- og efteruddannelsesområde indgår bæredygtig udvikling i hovedsagen i undervisningen, hvis underviseren tager initiativ til dette, samt hvis det fylder på uddannelsesinstitutionen som et indsatsområde for hele institutionen.

På AVU indgår bæredygtighed som et egentligt tværgående indsatsområde¹⁹. Dette muliggør koordinering af opbygning af viden inden for de almene voksen- og efteruddannelser og de aftagere (arbejdsmarked og uddannelse), som disse retter sig mod.

Den grønne tænketank CONCITO har en central rolle som relevant og uafhængig videns- og policypartner for beslutningstagere, virksomheder og interessenter i den grønne omstilling og har bl.a. udviklet en række undervisningsmaterialer om klima og bæredygtighed²⁰. Dansk Standard vedligeholder en oversigt over EU's taksonomi for miljømæssig bæredygtighed²¹. Danmarks Statistik holder rede på CO₂-udledningen i Danmark²². Derved er der gennem disse institutioner adgang til en del af den viden, der også skal formidles i voksen- og efteruddannelserne. Dog

¹⁸ *Grøn omstilling i uddannelser*. Uddannelses- og Forskningsministeriet. Adresse: <https://ufm.dk/uddannelse/temaer-og-indsatsomrader/gron-omstilling-i-uddannelser>. Besøgt den 4. august 2022

¹⁹ *Bæredygtig udvikling – et indsatsområde inden for almen voksenuddannelse*. Undervisningsministeriet. Adresse: <https://www.uvm.dk/-/media/filer/uvm/udd/voksne/pdf/10/100202-baeredygtig-udvikling-inspirationsskrift-efteraar2009.pdf>. Besøgt den 4. august 2022.

²⁰ *Klimaambassaden*. Concito. Adresse: <https://concito.dk/klimaambassaden>. Besøgt den 4. August 2022.

²¹ *EU's taksonomi for miljømæssig bæredygtighed*. Dansk Standard. Adresse: <https://www.ds.dk/da/fagomraader/byggeri-og-anlaeg/eu-taksonomi/hvad-er-eus-taksonomi>. Besøgt den 4. august 2022

²² *Tema: Klima*. Danmarks Statistik. Adresse: <https://www.dst.dk/da/Statistik/temaer/klima>. Besøgt den 4. august 2022

mangler der, som tidligere nævnt, en systematisk generering af viden om fremtidige behov i relation til brancher og fag, der kan sikre, at uddannelsesudbuddet kan være på forkant med udviklingen og dermed med til at udvikle arbejdspladser i en grønnere retning.

Tiltag

For at overkomme barriererne foreslås følgende tiltag:

National koordinering af viden om bæredygtighed i voksen- og efteruddannelse

Der bør etableres en national koordinering af den viden om bæredygtighed, der er behov for i relation til voksen- og efteruddannelse på de forskellige VEU-niveauer både på langs og på tværs af niveauerne.

Koordineringen skal sikre

- at der deles viden om uddannelse for bæredygtig udvikling inden for VEU.
- at der er adgang til den nyeste viden om bæredygtighed, herunder om nationale regler og anbefalinger samt regler og anbefalinger fra EU, FN mv. og disses betydning for brancher og fag, så der kan sikres relevant udbud af VEU – både i forhold til behov for helt nye efteruddannelsestilbud, som for inkorporering i eksisterende indhold og undervisning på VEU.
- at underviserne har mulighed for løbende opkvalificering inden for uddannelse for bæredygtig udvikling og grøn omstilling
- at der etableres fælles lokale og nationale udviklingsprojekter, partnerskaber el.lign., hvor det er relevant.

En væsentlig opgave i denne koordinering vil være kuratering.

Koordineringen kan organiseres som partnerskaber, netværk eller som et egentligt nationalt videntcenter, der dækker de områder, der ikke allerede er dækket af videntcentre og koordinerer med disse. Evt. branche- eller fagopdelt med en fælles koordinering mellem uddannelsessektorerne.

Hvordan skal der undervises?

I voksen- og efteruddannelse er det afgørende, at undervisningen sker med udgangspunkt i de voksnes erfaringer og i relation til den praksis, det lærte skal anvendes i²³.

Samtidig forudsætter opbygning af handlekompetence (den tredje undervisningstilgang jf. ovenfor i "Hvad skal der undervises i"), at deltagerne på baggrund af den opnåede viden udvikler autentiske erfaringer med at forstå udfordringer og dilemmaer (problemidentifikation) samt handle og igangsætte forandring (problemløsning)²⁴.

Derfor skal underviserne kunne skabe rammer for og facilitere deltagernes undersøgelser og handlinger i relation til de problemstillinger, de møder i deres arbejds- eller hverdagsliv og vil

²³ Wahlgren, Bjarne (2014). *Pædagogiske perspektiver på erhvervsrettet voksenuddannelse*. Nationalt Center for Kompetenceudvikling

²⁴ Schnack, Karsten (2003). *Almindelse som demokratisk dannelse*. Uddannelse 05/2003. Her ifølge Monica Carlsson & Birgitte Hoffmann (2011). *Handlekompetence og demokratisk dannelse, Essays om dannelse, didaktik og handlekompetence*, DPU

arbejde med. Og læringsmiljøet skal give adgang til, at deltagerne kan inddrage relevante autentiske tværfaglige problemstillinger og dilemmaer²⁵.

Barrierer

Det offentlige voksen- og efteruddannelsessystem har ikke tradition for at facilitere læring i deltagerens egen praksis. Der har været mange didaktiske og pædagogiske tiltag i tidens løb, der har forsøgt at råde bod på dette: autentiske problemstillinger, problembaseret læring, problemorienteret projektarbejde, situeret læring, workbased learning, arbejdspladslæring, praksislæring mv. er eksempler på dette, ligesom der igennem tiderne har været igangsat flere projektinitiativer med henblik på at skabe en større sammenhæng mellem teori og praksis samt kombination af arbejde og uddannelse.

Men flere forhold har forhindret, at disse tiltag for alvor er slået igennem:

- mange lærere mangler kompetencer i forhold til lærerrollen som facilitator og vejleder i forhold til uddannelse for bæredygtig udvikling.
- deltagerne har en traditionel opfattelse af, hvad der er læring, samt hvem man lærer af og med.
- skoleledelserne mangler støtte og inspiration til samt vidensdeling om forandringsledelse inden for uddannelse for bæredygtig udvikling.
- forskning i voksenpædagogik har været overset de seneste mange år²⁶.

Status

Der foreligger en del ældre (især fra før 2010) materialer om arbejdspladslæring, som bør kunne genbesøges med henblik på revitalisering af didaktiske og pædagogiske metoder for kombination af arbejde og uddannelse på VEU-området.

Reformkommissionen har stillet en række forslag bl.a. med henblik på kompetenceudvikling af underviserne, som de kommende tre-partsforhandlinger skal forholde sig til.

Professionshøjskolerne udbyder modulet Bæredygtighed i pædagogisk praksis i den Pædagogiske Diplomuddannelse.

Tiltag

For at overkomme barriererne foreslås følgende tiltag:

Voksenpædagogisk forskning og udvikling

Igangsætning af forskning og udvikling med henblik på at skabe en større sammenhæng mellem teori og praksis, kombination af arbejde og uddannelse, arbejdslivslæring, medborgerskabslæring samt transformativ læring. F.eks. gennem etablering af et voksenpædagogisk videncenter.

Projektpuljer

²⁵ Breiting, Søren m.fl. (2005). *Kvalitetskriterier for ESD-skoler*. Austrian Federal Ministry of Education, Science and Culture

²⁶ Pia Cort og Anne Jensen s.144-151 i Moos (2019) mfl. *Glidninger - Usynlige forandringer indenfor pædagogik og uddannelse* samt Larson, A., & Cort, P. (2017). *Whatever happened to learning out of interest – Danish adult education policy from popular adult education in the 1980's to PIAAC and education for qualification in the 2010's*

Etablering af projektpuljer, der sigter mod at udvikle, afprøve, evaluere og implementere nye modeller for kombination af arbejde og uddannelse, arbejdslivslæring og transformativ læring i VEU med udgangspunkt i uddannelse for bæredygtig udvikling.

Hvor skal der undervises?

Rammerne for uddannelse for bæredygtig udvikling skal vælges med henblik på at kunne kombinere videnstilegnelse, der hvor det fungerer bedst og opnåelse af autentisk handlingserfaring, der hvor det bedst opnås.

Overordnet kan formidling af viden ske ved tilstedeværelse eller online af en underviser eller medieret i analog eller digital form. Omsætning af viden til praksis skal derimod, som det er beskrevet i afsnittet *Hvordan skal der undervises*, så vidt muligt ske i den autentiske praksis.

Dette lægger op til blandede læringsformer, hvor undervisningen efter didaktiske, hensigtsmæssige valg kombineres mellem tilstedeværelse på uddannelsesinstitutionen, formidling via onlineplatforme samt digitalt faciliteret læring på arbejdspladsen eller anden relevant kontekst, herunder simuleret praksis.

Barrierer

Konkurrence mellem uddannelsesinstitutionerne samt silotænkning - mellem institutioner og mellem fagområder, svækker konstruktiv vidensdeling og gennemførelse af samarbejde mellem uddannelsesinstitutionerne om at gennemføre undervisning for deltagere på arbejdspladser på forskellige lokationer.

Dette skyldes først og fremmest, at der ikke er et systemisk incitament for institutionerne til at ændre den traditionelle institutionstænkning. Tværtimod har systemet ofte begrænset mulighederne gennem bekendtgørelser, regler ift. virksomhedsforlagt undervisning og de økonomiske rammer.

VEU-institutionerne udnytter heller ikke i tilstrækkelig grad mulighederne for at inddrage digitale læringsformer i udbuddet. Især på AMU-området, herunder ikke mindst de tekniske AMU-områder lader digitaliseringen vente på sig²⁷.

Dette skyldes f.eks. manglende udstyr og et efterslæb i lærernes kompetencer.

Status

Der har de seneste år været sporadiske forsøg på at udvikle nye undervisningsformater- og forretningsmodeller baseret på samarbejde mellem flere institutioner på VEU-området bl.a. med henblik på at skabe større fleksibilitet og kvalitet i udbuddet af voksen- og efteruddannelsesmuligheder, herunder digitale undervisningsformater. Der foreligger flere modeller, som bl.a. er analyseret og beskrevet i en række rapporter fra f.eks. Deloitte, EVA og Børne- og Undervisningsministeriet. Desuden har der været iværksat forsøg under forskellige puljeordninger. Der foreligger således både viden og erfaringer, der kan bygges videre på.

Reformkommissionen har også stillet en række forslag mhp. større fleksibilitet i tilrettelæggelse og mulighed for virksomhedsforlagt undervisning samt udstyr til institutionerne.

²⁷ AMU-direktører: Her er udfordringerne for det danske voksen- og efteruddannelsessystem. A4 Uddannelse. Adresse: <https://www.a4uddannelse.dk/artikel/4-amu-direktoerer-mens-vi-venter-paa-treparten>. Besøgt den 4. august 2022.

STIL har i en årrække drevet Vidensdelingsforum for digitalisering af VEU for udbydere og interessenter i VEU. Dette forum er på STILs foranledning videreført af Det Nationale Videncenter for e-læring (eVidenCenter²⁸) som et nyt netværk for digitalisering af VEU med knap 30 deltagende institutioner. Netværkets formål er at styrke digitale indsatser for mere og bedre voksen- og efteruddannelse af voksne i Danmark. Netværket etablerer bl.a. projektsamarbejder om nye digitale undervisningsformater, herunder hvor uddannelse for bæredygtig udvikling kan være omdrejningspunktet.

Learninghub, der er en del af erhvervsakademiernes organisation SmartLearning, har til formål at undersøge, tilegne og producere ny viden inden for digital læring og implementere og rådgive om nye digitale læringsmetoder samt støtte vidensdeling på tværs af erhvervsakademisektoren. Learninghub besidder således viden og erfaring med gennemførelse af digitale læringsformer på det videregående niveau.

Professionshøjskolerne og videncentre udbyder kompetenceudvikling af underviserne inden for bæredygtighed og digitale læringsformer.

Dansk Industri og UNDP har gennemført projektførelserne Fra Filantropi til Forretning og SDG Accelerator sammen med flere end 50 danske SMV-virksomheder²⁹, der har skabt konkrete erfaringer med omstilling til forretningsmodeller baseret på FN's Verdensmål og bæredygtighed. Disse projekter kan danne grundlag for en lang række autentiske cases inden for uddannelse for bæredygtig udvikling.

En lang række kommuner er i klimapartnerskabet DK2020³⁰ i gang med eller har allerede udviklet lokale klimaplaner, som det vil være naturligt for VEU-institutionerne at orientere sig i og tilbyde kompetenceudviklingsamarbejde om.

Tiltag

For at overkomme barriererne foreslås følgende tiltag:

Incitamenter

Det skal undersøges, hvilke incitamenter, der kan føre til mere samarbejde mellem institutioner om fælles udbud og gennemførelse af kurser, og til at gennemføre kurser med deltagere fra flere virksomheder, hvor en del af undervisningen kan foregå på den enkeltes arbejdsplads, herunder i digitale undervisningsformater.

Review af erfaringer om institutionssamarbejde og forretningsmodeller

Med henblik på at få et samlet overblik over erfaringerne med institutionssamarbejde, forretningsmodeller og samarbejde om kompetenceudvikling mellem uddannelsesinstitutioner med voksen- og efteruddannelse og eksterne samarbejdspartnere som f.eks. virksomheder, kommuner, velfærdsinstitutioner, boligområder etc., bør der gennemføres et review af evaluerings- og projektrapporter på området. Reviewet skal lede frem til anbefalinger og best practice på området.

Projektpuljer

²⁸ Etableret i 2006 med støtte fra undervisningsministeriets daværende videncenterpulje, der også støttede videncentrene Læremiddel.dk og Viden om Læsning.

²⁹ Tarp, K. N. og Johnson, E. T. (2021). *Forretning for fremtiden*. Samfundslitteratur

³⁰ *DK2020: Klimaplaner for hele Danmark*. KL. Adresse: <https://www.kl.dk/kommunale-opgaver/klima/dk2020/>. Besøgt den 4. august 2022.

Bl.a. på baggrund af reviewet bør der etableres strategiske omstillingsprojekter, der involverer både ledelse og medarbejdere, hvor der i en kombination af arbejde og uddannelse gennem VEU gennemføres kompetenceudvikling inden for bæredygtig udvikling i virksomhederne.

Hvem skal undervises?

Færre deltager i voksen- og efteruddannelse – og det gælder især ufaglærte og kortuddannede³¹.

Da FN i 2015 vedtog de 17 Verdensmål, blev der afgivet et løfte om ikke at lade nogen i stikken. Det løfte kommer til udtryk i princippet "leave no one behind", der gælder på tværs af alle 17 Verdensmål og 169 delmål.

Omkring 600.000 voksne danskere mangler basale færdigheder i dansk og matematik. Hertil kommer, at en million voksne danskere har utilstrækkelige digitale færdigheder³². Og flere end 80.000 befinder sig på kanten af uddannelses- og arbejdsmarkedet³³.

Vi ved, at interessen for øget bæredygtighed er til stede i befolkningen, og at kravene til virksomhedernes omstilling øger behovet for voksen- og efteruddannelse. Derfor skal voksen- og efteruddannelse for bæredygtig udvikling også ses i sammenhæng med den samlede indsats for at øge og udvide voksen- og efteruddannelsesindsatsen i Danmark.

Vi ved samtidig, at jo før man starter med voksen- og efteruddannelse, jo mere er man motiveret for at fortsætte³⁴.

Så hvis ingen skal lades i stikken, skal voksen- og efteruddannelse for bæredygtig udvikling tilrettelægges som en helhedsorienteret, tværfaglig og tværsektoriel indsats, hvor alle målgrupper – uanset deres uddannelsesniveau – og deres udfordringer indtænkes fra starten. Og "fremtiden" skal etableres som en konkret og troværdig orienteringshorisont i læringssituationen. Dvs. at læringen skal give et realistisk billede af, at deltagerne rent faktisk vil få behov for at kunne det lærte.

Barrierer

Tænk tanken DEA har i 2019 udarbejdet en videnskortlægning: *Motivation og barrierer for deltagelse i efteruddannelse*³⁵, der med udgangspunkt i litteratur og evidens har identificeret de dominerende barrierer for medarbejdernes deltagelse i efteruddannelse. Denne viser bl.a., at det er kompliceret at finde frem til de relevante udbud.

³¹ *Reformkommissionen: Radikal nytænkning af universiteter og efteruddannelse*. Mandag Morgen. Adresse: <https://www.mm.dk/artikel/efteruddannelse-skal-spille-en-stoerre-rolle-i-danskernes-arbejdsliv>. Besøgt den 4. august 2022.

³² *DA og FH: Regeringen bør huske nedprioriteret område, som er nøglen til grøn omstilling og bedre arbejdsliv*. DA. Adresse: <https://www.da.dk/politik-og-analyser/uddannelse-og-kompetencer/2022/da-og-fh-regeringen-boer-huske-nedprioriteret-omraade-som-er-noeglen-til-groen-omstilling-og-bedre-arbejdsliv/>. Besøgt den 4. august 2022.

³³ *Psykiske diagnoser præger de 82.000 danskere på kanten af arbejdsmarkedet*. Arbejderbevægelsens Erhvervsråd (AE). Adresse: <https://via.ritzau.dk/pressemeddelelse/psykiske-diagnoser-praeger-de-82000-danskere-pa-kanten-af-arbejdsmarkedet?publisherId=13560159&releaseld=13639549>. Besøgt den 4. august 2022.

³⁴ *Efteruddannelse: Jo tidligere du starter, jo mere får du*. AE. Adresse: <https://www.ae.dk/analyse/2020-07-efteruddannelse-jo-tidligere-du-starter-jo-mere-faar-du>. Besøgt den 4. august 2022.

³⁵ *Faglærtes motivation for deltagelse i efteruddannelse*. DEA. Adresse: <https://dea.nu/i-farver/publikationer/faglaertes-motivation-for-deltagelse-i-efteruddannelse/>

Det er stadig svært at finde konkrete muligheder for voksen- og efteruddannelse for bæredygtig udvikling. I dag er indgangen til voksen- og efteruddannelse de enkelte sektorer – man skal groft sagt på forhånd vide, om man vil på et AMU-kursus, matematik-kursus, et akademi-modul e.l. Det burde i stedet være sådan, at man først identificerer sit "faglige" voksen- og efteruddannelsesbehov for dernæst at få foreslået relevante kurser eller uddannelsesforløb. En person med en videregående uddannelse kan meget vel have brug for et AMU, dansk- eller matematik-kursus for at få dækket sit faglige voksen- og efteruddannelsesbehov ligesom en faglært kan have brug for et diplommodul uden, at dette er klart på forhånd.

En analyse af individers og virksomheders brug af voksen- og efteruddannelse fra Ekspertgruppen for VEU fra april 2017 konkluderer bl.a.: "Godt halvdelen af medarbejderne oplever slet ikke eller i mindre grad, at de har behov for voksen- og efteruddannelse. Gruppen karakteriseres ved en overrepræsentation af personer med uddannelse på grundskoleniveau. Der er endvidere en overrepræsentation af mænd og personer over 50 år."

Endelig er der en barriere i små og mellemstore virksomheder og offentlige virksomheder, idet de skal opleve voksen- og efteruddannelsesbehov som meget nødvendig og som direkte overførbare (transfer), hvis voksen- og efteruddannelsen skal prioriteres i forhold til en hverdag, der er presset på tid, økonomi og personale.

Status

På AVU-, FVU- og HF enkeltfags-området er der mange lærings-sammenhænge, der har positive erfaringer med at løfte voksne på kanten af uddannelses- og arbejdsmarkedet. Disse erfaringer kan anvendes i fælles indsatser på tværs af VEU-sektorerne. F.eks. kan undervisning i basale færdigheder integreres i uddannelse for bæredygtig udvikling på AMU-området.

Den øgede efterspørgsel af voksen- og efteruddannelse direkte i virksomhederne og det forhold, at uddannelse for bæredygtig udvikling og handlekompentence bedst udvikles i autentiske sammenhænge, kan medvirke til at give både deltagere og virksomhederne et realistisk billede af, at de rent faktisk vil få behov for at kunne det lærte.

Digitalisering på VEU-området påkalder sig særlig opmærksomhed, fordi den kan understøtte en fleksibel tilrettelæggelse af undervisningen. Det betyder, at man ved hjælp af digitale læringsformer i højere grad kan frigøre sig fra at skulle være et bestemt sted på et bestemt tidspunkt for at kunne deltage i undervisning. "Og for voksne med arbejdsmæssige og familiære forpligtelser, eller som bor langt væk fra uddannelsesstederne, kan det være afgørende for, om man deltager eller ej."³⁶

Tiltag

For at overkomme barriererne foreslås følgende tiltag:

Partnerskaber

Etablering af lokale partnerskaber mellem uddannelsesinstitutionerne f.eks. VUC, erhvervsskoler, jobcentre, virksomheder, lokale fagforeninger og erhvervsorganisationer, iværksættere, boligområder m.fl. med henblik på uddannelse for bæredygtig udvikling i autentiske sammenhænge.

National koordinering af viden om bæredygtighed i voksen- og efteruddannelse

³⁶ Andersen, Michael (2019). *VEU-håndbogen*. København: Samfundslitteratur

Forslaget under punktet *Hvad skal der undervises i* om en national koordinering af den viden om bæredygtighed, der er behov for i relation til voksen- og efteruddannelse på de forskellige VEU-niveauer både på langs og på tværs af niveauerne, kan samtidig sikre:

- adgang til et samlet overblik over formelle voksen- og efteruddannelsesmuligheder (VEU) inden for bæredygtighed.
- at der kommer en brugerrettet adgang til viden om bæredygtighed inden for specifikke brancher og fag, således at den enkelte virksomhed eller medarbejdere nemt kan finde viden om relevante udviklingstendenser og specifikke kompetencebehov og dækning af disse.

Projektpuljer

I forlængelse af forslaget om projektpuljer vedr. nye modeller for kombination af arbejde og uddannelse, arbejdslivslæring og transformativ læring (fra afsnittet *Hvordan skal der undervises*) kan der i udvalgte projekter afsøges særlige muligheder for at anvende digitale læringsformer.

Fra hvem (hvad) skal undervisningen udgå?

Undervisning i forbindelse med uddannelse for bæredygtig udvikling omfatter formidling af viden om bæredygtighed, herunder begreber og problemstillinger, om hvordan problemerne opstår og om mulige løsninger samt etablering af rammer for udvikling af autentiske handleerfaringer og kreativ tænkning om nye mulige løsninger.

Behovet for formidling af viden om bæredygtighed forøger omfanget af undervisningens indholdsstof. Nye undervisnings- og indholdskrav implementeres ofte ved enten at øge presset på, hvad der skal nås i undervisningen, eller ved at noget andet prioriteres ned eller udgår. Et alternativ til dette kunne være overvejelser om nye måder at formidle viden på, der frigør tid hos læreren til at prioritere andre opgaver.

Etablering af rammer for autentiske handleerfaringer kræver, at læreren på den ene side skal åbne deltagerens perspektiver og understøtte deres handlekompetence, mens de på den anden side skal undgå at være normative og pådutte deltagerne bestemte holdninger. Denne præmis må derfor indgå i undervisernes overvejelser i forbindelse med didaktisering af bæredygtighedsbegrebet. Dette dilemma går i øvrigt igen i ledelsens rolle over for lærerens rolle, idet læreren gennem udviklings- og efteruddannelsesmuligheder skal støttes i at fungere som forandringsagent på en nysgerrig og undersøgende måde uden, at ledelsen udtrykker normative krav omkring dette³⁷.

I afsnittet om *Hvor skal der undervises* perspektiveres mulighederne i blandede læringsformer, hvor tilstedeværelses og digital undervisning blandes hensigtsmæssigt på baggrund af didaktiske overvejelser. Disse overvejelser er også relevante i forhold til fra hvem/hvad undervisningen skal udgå.

Barrierer

Der mangler læringsressourcer til uddannelse for bæredygtig udvikling. Både i form af fysiske læremidler og digitale materialer. Og både om bæredygtighed som selvstændigt emne, men i lige

³⁷ *Ledelsesdilemmaer i en bæredygtig skoleudvikling*. Fog, A. og Werngreen, K.N. EMU. Adresse: <https://emu.dk/verdensmaal-i-undervisningen/verdensmaal-i-ledelse-og-organisation/ledelsesdilemmaer-i-en>. Besøgt den 4. august 2022.

så høj grad som integreret emne i eksisterende læringsressourcer, hvor bæredygtighed lige så vel som andre emner kunne være omdrejningspunktet for undervisningen. I den forbindelse er der en særlig udfordring for gruppen af deltagere, der er udfordrede i basale færdigheder i dansk, matematik og it.

En yderligere problemstilling (som også behandles i afsnittet *Hvordan skal der undervises*) er, at der mangler god praksis for facilitering af arbejdspladslæring og deltagernes opnåelse af autentiske erfaringer. Herunder er der kun sporadiske erfaringer med anvendelse af digitale læringsredskaber i denne proces.

Ud over, at lærernes kompetencer er udfordret i forhold til læringsfacilitering og vejledning i forbindelse med arbejdspladslæring, er lærernes kompetencer inden for digitale læringsformer både didaktisk, pædagogisk og teknisk fortsat begrænsede på VEU-området – særligt på det praktisk orienterede VEU.

Status

De nye videntcentre på erhvervsuddannelsesområdet har fået ressourcer til at udvikle læringsressourcer inden for bæredygtighed, herunder digitale til AMU-området.

De tre "gamle" nationale videntcenter, der blev etableret med støtte fra undervisningsministeriets videntcenterpulje i 2006: Læremiddel.dk, Nationalt Videntcenter for læsning og Det Nationale Videntcenter for e-læring, besidder hver især kompetencer, der kan bidrage til udvikling af læringsressourcer, herunder målrettet gruppen med udfordringer på det almene område: Læremiddel.dk har ekspertise inden for læremiddeldidaktik, Nationalt Videntcenter for læsning kan bidrage med viden om, hvordan læseudfordringer kan imødekommes, og Det Nationale Videntcenter for e-læring har ekspertise inden for digital visuel og didaktisk formidling af læring.

Der er især på det videregående VEU erfaringer med at anvende portfolio som lærings- og evalueringsredskab i forbindelse med læring, herunder i nogen grad erfaringer med arbejdspladslæring.

Flipped Learning³⁸ er undervisning og læring, der gør brug af fortrinsvis korte læringsressourcer (f.eks. video) til at formidle det faglige indhold og de instruktioner, deltagerne normalt får i tilstedeværelsesundervisningen. Når læringsressourcerne gennemgås, og de understøttende spørgsmål besvares inden undervisningen, kan klasserummet bruges til deltagercentrerede læringsaktiviteter. Erfaringer med Flipped Learning kan bruges i forbindelse med didaktiske overvejelser om undervisningens tilrettelæggelse, så lærerens tid anvendes bedst muligt sammen med deltagerne.

Med *Pulje til grøn efteruddannelse og omstilling*³⁹ er der afsat 39 millioner kroner til, at alle udbydere af erhvervs- og arbejdsmarkedsuddannelser kan ansøge om midler til at udvikle og afprøve undervisningsforløb inden for klimatilpasning og grøn omstilling i perioden 2022-2025.

³⁸ *Flipped Learning*. Hachmann, R. og Holmboe, P. Adresse: <https://flippedlearning.dk/>. Besøgt den 4. august 2022.

³⁹ *Ny aftale: 100 millioner kroner til grøn efteruddannelse og opkvalificering*. Børne- og Undervisningsministeriet. Adresse: <https://www.uvm.dk/aktuelt/nyheder/uvm/2022/apr/220406-ny-aftale-100-millioner-kroner-til-groen-efteruddannelse-og-opkvalifice>. Besøgt den 4. august 2022.

Dette kunne med fordel blive udvidet med, at der også etableres puljer til det almene voksen- og efteruddannelsesområdes udvikling og afprøvning af undervisningsforløb.

Udlodningsmidlerne⁴⁰ støtter udvikling af undervisningsmaterialer, herunder inspirerende undervisningseksempler, eksemplariske forløb og understøttende indsatser til brug for undervisningen af voksne med ordblindhed og svage læsere.

Tiltag

Organisering af professionelle læringsfællesskaber

Skolerne kan overveje at organisere VEU-lærerne i professionelle læringsfællesskaber omkring samarbejde og vidensdeling om uddannelse for bæredygtig udvikling og udvikling af tværgående emner og cases inden for bæredygtighed samt omlægning af undervisningen med eksempler og grundlag inden for bæredygtighed, hvor det er naturligt i den eksisterende undervisning.

Puljer til udvikling af læringsressourcer

Etablering af projektsamarbejder om ansøgning til puljer om støtte af projekter med henblik på at integrere bæredygtighed i den eksisterende undervisning samt omlægning af undervisningen med eksempler og grundlag inden for bæredygtighed, hvor det er naturligt i den eksisterende undervisning.

Etablering af projektsamarbejder om ansøgning til puljer om udvikling af læringsressourcer inden for bæredygtighed med særligt henblik på deltagere, der er udfordrede i basale færdigheder i dansk, matematik og it.

Oprettelse og videreførelse af puljer til støtte af projekter til udvikling af læringsressourcer og forløb inden for uddannelse for bæredygtig udvikling.

Kompetenceudvikling

Etablering af kompetenceudviklingsmuligheder for lærerne, hvor kompetenceudviklingen sker sammen med udvikling af undervisningsforløb, hvor uddannelse for bæredygtig udvikling integreres i den eksisterende undervisning, og eksisterende eksempler og problemstillinger erstattes med tilsvarende med relation til bæredygtighed.

Efteruddannelsesudvalgene og parterne kan også have en rolle her, da de på mange områder har en tradition for at holde faglærerkonferencer, hvor der bl.a. præsenteres opdateret branchespecifik viden, som f.eks. kunne være inden for bæredygtighed.

⁴⁰ *Udlodningsmidler til undervisning 2022*. Børne- og Undervisningsministeriet. Adresse: <https://www.uvm.dk/puljer-udbud-og-prisuddelinger/puljer/puljeoversigt/aktive-puljer/udlodningsmidler-til-undervisning-2022-digitale-materialer>. Besøgt den 4. august 2022.

Beskrivelse af VEU-systemet⁴¹

Det danske voksen- og efteruddannelsessystem (VEU) skelner mellem almen, erhvervsrettet og videregående VEU.

Almen VEU omfatter forberedende voksenundervisning (FVU), almen voksenuddannelse (AVU) og HF-enkeltfag. Desuden specialundervisning for voksne, ordblindeundervisning m.m.

Erhvervsrettet VEU omfatter erhvervsuddannelser for voksne (EVU) og arbejdsmarkedsuddannelser (AMU).

Videregående VEU omfatter akademiuddannelser, diplomuddannelser og masteruddannelser. Videregående VEU er normalt også erhvervs- eller professionsrettet, men betegnes ofte blot VVEU.

VEU-systemet er opbygget, så det korresponderer med det ordinære uddannelsessystems vertikale opdeling i grundskoleniveau, ungdomsuddannelsesniveau og videregående niveau.

VEU-systemets uddannelsesstruktur og korrespondancen er vist i denne figur⁴²:

⁴¹ Andersen, M. (2019). *VEU-håndbogen*. København: Samfundslitteratur. Afsnittet er i hovedsagen bygget på citater fra bogen.

⁴² *Brug det offentlige uddannelsessystem*, Kompetencesekretariatet. Adresse: <https://kompetenceudvikling.dk/brug-det-offentlige-uddannelsessystem/> Besøgt den 3.8.2022

Forberedende voksenundervisning (FVU)

FVU har som formål at forberede voksnes grundlæggende færdigheder i at læse, skrive og regne samt i forhold til brug af it og engelsk.

Målgruppen for FVU er voksne, der har behov for at styrke deres basale færdigheder for herigennem at forbedre deres muligheder for at tage uddannelse, klare sig bedre på arbejdsmarkedet eller bedre kunne leve op til de krav til almene færdigheder, voksne møder i samfundet og i privatsfæren.

Der deltog godt 60.000 voksne i FVU-undervisningen i 2017, hvoraf knap halvdelen var i aldersgruppen 25-39 år, mens aldersgruppen henholdsvis over og under hver omfattede godt en fjerdedel. Deltagelsen har over årene været stabil.

FVU har et vist overlap i forhold til Almen voksenuddannelse (AVU), men hvor AVU tager afsæt i folkeskolens fagrække, er FVU mere målrettet, afgrænset og instrumentelt i sin tilgang. På FVU handler det om at kunne bruge det lærte i hverdagen.

Undervisningen er særligt tilrettelagt for voksne, hvor emnerne hentes fra de voksnes dagligdag. Undervisningen foregår især som tilstedeværelsesundervisning på hold, men kan også finde sted som blended learning eller fjernundervisning.

FVU udbydes af voksenuddannelsescentre (VUC) samt en bred vifte af udbydere, der har overenskomst med et VUC om at udbyde FVU, herunder erhvervsskoler, sprogcentre og oplysningsforbund.

Bæredygtighed indgår ikke som emne eller faglige mål i læreplanerne for FVU, så det er op til den enkelte underviser at inddrage bæredygtighed i opgaver og diskussioner.

Almen voksenuddannelse (AVU)

AVU har som formål at styrke voksnes almene viden, færdigheder og kompetencer inden for den brede vifte af fag, som kendes fra folkeskolen. AVU kan således både bruges til at få lært noget af det, som man ikke fik lært i grundskolen, eller som man over årene har mistet kvalifikationer inden for.

Målgruppen for AVU er voksne, der har behov for at forbedre deres mulighed for at tage en uddannelse, på arbejdsmarkedet, som borger i samfundet eller i privatsfæren.

Der deltog omkring 140.000 voksne i AVU-undervisningen i 2017, hvoraf omkring halvdelen var unge under 25. Af de resterende var størstedelen under 40 år. Kun ca. 10% var 40 år eller derover. Deltagelsen har over årene været stabil.

Undervisningen er tilrettelagt som enkeltfagsundervisning, hvor man kan tage et eller flere fag ad gangen. Undervisningen foregår især som tilstedeværelsesundervisning på hold, men kan også finde sted som blended learning eller fjernundervisning.

AVU udbydes af VUC'er.

Bæredygtighed indgår i fagenes mål i den udstrækning, de gør det i folkeskolens tilsvarende fag.

Enkeltfags-HF

Enkeltfags-HF har som formål at forberede voksne til videregående uddannelse og give almindelig viden og kompetencer på gymnasialt niveau. Enkeltfags-HF anvendes ofte til at opnå studiekompetence eller at opfylde specifikke adgangskrav til videregående uddannelse.

Målgruppen for enkeltfags-HF er voksne, der ønsker at starte på en videregående uddannelse eller ønsker at tilegne sig gymnasiale kvalifikationer i bestemte fag.

Der deltog godt 100.000 voksne i enkeltfags-HF-undervisningen i 2017, hvoraf godt halvdelen var unge under 25 år. Af de resterende var størstedelen under 40 år. Kun 6-7% var 40 år eller derover. Deltagelsen har over årene været stabil.

Undervisningen er tilrettelagt som enkeltfagsundervisning, hvor man kan tage et eller flere fag ad gangen. Der er mulighed for at tage en samlet HF via HF-enkeltfag. Undervisningen foregår især som tilstedeværelsesundervisning på hold, men kan også finde sted som blended learning eller fjernundervisning, hvor fjernundervisning er relativt udbredt.

Enkeltfags-HF udbydes af VUC'er, HF-kurser, gymnasier og studenterkurser.

Bæredygtighed indgår i fagenes mål i den udstrækning, de gør det i de tilsvarende fag på de gymnasiale uddannelser.

Arbejdsmarkeduddannelser (AMU)

AMU har som formål at forbedre voksnes muligheder på arbejdsmarkedet i forhold til arbejdsmarkedets behov på kort og længere sigt gennem erhvervsrettet kompetenceudvikling.

Målgruppen for AMU er ufaglærte og faglærte voksne.

Der deltog knap ½ mio. voksne på AMU-kurser i 2018⁴³. 7 ud af 10 deltagere er mænd, og 9 ud af 10 af deltagerne ligger i aldersgruppen 20-60 år, hvor de fordeler sig aldersmæssigt nogenlunde ligeligt med en lille overvægt i gruppen 50-60 år. Deltagelsen har de seneste år (Corona-perioden undtaget) ligget nogenlunde stabilt på knap ½ mio., men blot 10 år tidligere – i 2010 – deltog over 1 mio. voksne. Til gengæld er omfanget, den enkelte kursist deltager i AMU på, øget over de sidste 10 år fra i gennemsnit 2,9 til 3,2 dage.

Undervisningen er både praktisk og teoretisk og kan være tilrettelagt på fuld tid eller deltid. AMU består af korterevarende kurser (i hovedsagen mellem 1 og 5 dage), som man kan tage enkeltvis eller stykke sammen efter behov. Undervisningen foregår især som tilstedeværelsesundervisning på hold, men kan også finde sted som blended learning eller fjernundervisning.

AMU udbydes af erhvervsskoler og private AMU-udbydere, herunder oplysningsforbund.

Bæredygtighed har aktuelt en høj prioritet i AMU. Således viser en søgning på "bæredygtig" på AMUKURS.dk at der aktuelt udbydes 32 uddannelsespakker og 38 kurser, hvor bæredygtighed indgår som et element. Og flere er under udvikling. Kurserne udbydes især inden for Handel, Administration, Kommunikation og Ledelse (HAKL), Industriens Uddannelser (IU), Byggeri- og Anlægsbranchen (BAI).

⁴³ *Kursisternes baggrund*. DEG. Adresse: <https://deg.dk/tal-analyse/amu/kursisternes-baggrund>. Besøgt 4.8.2022.

Erhvervsuddannelse for voksne (EUV)

EVU har som formål at give voksne kompetence som faglært inden for et erhverv i form af en tilpasset erhvervsuddannelse. En EUV bygger videre oven på den voksnes realkompetencer og er derfor som regel kortere end en erhvervsuddannelse for unge. Den voksnes realkompetencer vurderes ved en RealkompetenceVurdering (RKV) med henblik på at godskrive den del af uddannelsen, som allerede er dækket af den voksnes reelle kompetencer.

Målgruppen for EUV er voksne ufaglærte eller voksne, der har en uddannelse, men som har behov for at blive omskølet til et nyt erhverv.

Der startede omkring 22.000 voksne på en EUV i 2018. Omkring 40% var mellem 25 og 30 år, mens omkring 35% var mellem 30 og 40 år og 25% var fyldt 40 år.

Undervisningen er skolebaseret på grundforløbet og veksler mellem praktik i en eller flere virksomheder og skoleundervisning. Undervisningen foregår nogle steder på rene voksenhold og andre steder, hvor der er for få deltagere til at lave særlige EUV-hold, undervises de voksne sammen med de unge på erhvervsuddannelserne. Undervisningen foregår især som tilstedeværelsesundervisning på hold, men kan også finde sted som blended learning eller fjernundervisning.

EUV udbydes af erhvervsskoler.

Bæredygtighed indgår i fagenes mål i den udstrækning, de gør det i de tilsvarende fag på erhvervsuddannelsen.

Akademiuddannelser

Akademiuddannelser er erhvervsrettede videregående uddannelser, der skal sikre den uddannede viden, færdigheder og kompetencer svarende til niveau 5 i den danske kvalifikationsramme for livslang læring. Det er muligt at få en RKV, der giver fritagelse for hele eller dele af en uddannelse eller adgang til en uddannelse.

Målgruppen for akademiuddannelserne er voksne med en erhvervserfaring eller en gymnasial uddannelse som har erhvervserfaring.

Der deltog omkring 30.000 voksne i akademiuddannelser i 2017 og har siden været stort set stabil på dette antal. Godt halvdelen af deltagerne er under 40 år. Akademiuddannelser inden for administration, ledelse og det merkantile område udgør omkring $\frac{3}{4}$ af aktiviteten. Andelen af kvinder udgjorde i 2018/19 46 pct. på akademiveau⁴⁴.

Akademiuddannelser tilrettelægges som udgangspunkt som deltidsuddannelser for voksne i beskæftigelse. Uddannelsen består af moduler, som kan tages enkeltvis eller stykkes sammen til en fuld akademiuddannelse. Undervisningen foregår især som tilstedeværelsesundervisning på hold, men finder ofte også sted som blended learning. Desuden foregår uddannelsen som ren fjernundervisning på erhvervsakademiernes fælles udbud af onlinekurser SmartLearning.

⁴⁴ *Aktiviteten på offentligt videregående VEU (2020)*. Styrelsen for Forskning og Uddannelse. Adresse: <https://ufm.dk/uddannelse/videregaende-uddannelse/efter-og-videreuddannelse/analyser-af-veu-området/kortlaegning-af-aktiviteten-pa-offentligt-videregaende-veu>. Besøgt den 4.8.2022

Akademiuddannelserne udbydes af erhvervsakademier, professionshøjskoler og universiteter, der udbyder fuldtidsuddannelser inden for tilsvarende fagområder.

Der er på nuværende tidspunkt omkring 10 akademimoduler, der har bæredygtighed som omdrejningspunkt. Modulerne udbydes på akademiuddannelserne inden for ledelse, miljøteknologi, byggeri og ernæring. Derudover er det op til den enkelte underviser at inddrage bæredygtighed i undervisningen.

Diplomuddannelser

Diplomuddannelser er erhvervsrettede videregående uddannelser, der skal sikre den uddannede viden, færdigheder og kompetencer svarende til niveau 6 i den danske kvalifikationsramme for livslang læring. Det er muligt at få en RKV der giver fritagelse for hele eller dele af en uddannelse eller adgang til en uddannelse.

Målgruppen for diplomuddannelser er voksne med en videregående uddannelse på mindst akademniveau og med erhvervs erfaring.

Der deltog omkring 70.000 voksne i diplomuddannelser i 2017 og har siden været stort set stabil på dette antal. Omkring halvdelen af deltagerne er under 40 år. Omkring 1/4 af aktiviteten foregår indenfor ledelse, godt 1/4 foregår på det pædagogiske område og omkring 1/5 indenfor medier og kommunikation. Andelen af kvinder udgjorde i 2018/19 61 pct. på diplomniveau (inklusive HD)³¹.

Diplomuddannelser tilrettelægges som udgangspunkt som deltidsuddannelser for voksne i beskæftigelse. Uddannelsen består af moduler, som kan tages enkeltvis eller stykkes sammen til en fuld diplomuddannelse. Undervisningen foregår især som tilstedeværelsesundervisning på hold, men finder ofte også sted som blended learning. Desuden foregår enkelte uddannelser som ren fjernundervisning på erhvervsakademiernes fælles udbud af onlinekurser SmartLearning.

Diplomuddannelserne udbydes af erhvervsakademier (it, ledelse og det merkantile område), professionshøjskoler og universiteter, der udbyder fuldtidsuddannelser inden for tilsvarende fagområder.

Der er etableret en egentlig diplomuddannelse i Bæredygtig virksomhed, hvori indgår 6 moduler hvor bæredygtighed er omdrejningspunktet. Der udbydes desuden yderligere to moduler med bæredygtighed som omdrejningspunkt inden for ledelse. Endelig udbyder professionshøjskolerne modulet Bæredygtighed i pædagogisk praksis. Derudover er det op til den enkelte underviser at inddrage bæredygtighed i undervisningen.

Masteruddannelser

Masteruddannelser er forskningsbaserede videregående uddannelser for voksne, der har til formål at give studerende med erhvervs erfaring og en forudgående uddannelsesbaggrund en videregående uddannelse inden for et specialiseret område eller i et bredere perspektiv på et fagligt eller flerfagligt område.

Målgruppen for masteruddannelser er voksne med en videregående uddannelse på mindst bachelor-/diplomniveau og med erhvervs erfaring.

Der deltog godt 18.000 voksne i masteruddannelser i 2017 og har siden været stort set stabil på dette antal. Omkring halvdelen af deltagerne er under 40 år. Næsten halvdelen af aktiviteten

foregår indenfor det samfundsvidenskabelige område, og godt ¼ foregår på det humanistiske område. Andelen af kvinder udgjorde i 2018/19 57 pct. på masterniveau³¹.

Masteruddannelser tilrettelægges som udgangspunkt som deltidsuddannelser for voksne i beskæftigelse. Uddannelsen består af moduler, som kan tages enkeltvis eller stykkes sammen til en fuld masteruddannelse. Undervisningen foregår især som tilstedeværelsesundervisning på hold, men kan også finde sted som blended learning.

Masteruddannelserne udbydes af universiteter.

DTU udbyder Master i bæredygtig ledelse og Master i Bæredygtigt Byggeri. Det Kongelige Akademi udbyder Master i Bygningskultur - Bæredygtighed, Strategi og Transformation. Og flere andre universiteter er på vej med masteruddannelser – i hovedsagen inden for ledelse. Derudover er det op til den enkelte underviser at inddrage bæredygtighed i undervisningen.